

İŞGAL ALTINDAKİ İSTANBUL’UN MİLLÎ MÜCADELE YANLISI GAZETELERİ

Gülcennet ÖZTÜRK ÇELEBİ

Çukurova Üniversitesi, Türkiye

gcelebi@cu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5656-7351>

<i>Atıf</i>	ÖZTÜRK ÇELEBİ, G. (2024). İŞGAL ALTINDAKİ İSTANBUL’UN MİLLÎ MÜCADELE YANLISI GAZETELERİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 16(3), 347-364.
-------------	---

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti bir asrı geride bırakırken, Cumhuriyet’in kuruluşunun en önemli adımı olan Millî Mücadelenin ve mücadeleye çeşitli alanlarda destek veren isimlerin yeniden hatırlanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda Millî Mücadele döneminin bir kolunu da basın oluşturmaktadır. Ancak haber üretimi, aktarımı ve dağıtımı açısından bir asrın öncesinin teknolojisi ile bugünün teknolojik olanaklarını mukayese etmek mümkün değildir. Bu nedenle 1919 yılında, üstelik işgal altındaki topraklarda gerçekleştirilen basın faaliyetleri oldukça önemlidir. Cumhuriyetin yüzüncü yılında bu faaliyetlerin yeniden hatırlatılmasını amaçlayan bu çalışma, Millî Mücadelenin başlangıcı olan 1919 ile Cumhuriyet’in ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarih aralığını kapsamaktadır. Tasvir-i Efkar, Vakit, İkdam, İleri, Akşam, İfham ve Yenigün gazeteleri ile bu gazetelerin Milli Mücadele yanlısı tutumlarının çeşitli kaynaklardan derlenerek aktarıldığı çalışmada, mücadeleye destek olan İstanbul basını anlatılmaktadır. Çalışmada sansür ve işgal koşulları altında faaliyet gösteren ilgili basın organlarının, içinde bulundukları zor koşullara rağmen hem Millî Mücadele hem de Mustafa Kemal Paşa yanlısı bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. İlgili basın organları bu vesileyle, zafere giden yolda Millî Mücadelenin kamuoyuna aktarılması hususunda da önemli bir işlev görmüştür.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele Basını.

PRO – NATIONAL STRUGGLE NEWSPAPERS OF OCCUPIED ISTANBUL

ABSTRACT

As the Republic of Turkey leaves a century behind, it is important to remember the National Struggle, which was the most important step in the establishment of the Republic, and the names supported the struggle in various fields. In this context, the press constitutes one of the branches of the National Struggle period. However it is not possible to compare the technology of a century ago with today's technological possibilities in terms of news production, transmission and distribution. For this reason the press activities carried out in 1919, especially in the occupied territories are very important. The study which aims to remind us of these activities on the centennial of the Republic, covers the period between 1919, the beginning of the National Struggle and October 29, 1923, when the Republic was proclaimed. In this study, in which Tasvir-i Efkar, Vakit, İkdâm, İleri, Akşam, İfham and Yenigün newspapers and their pro-National Struggle attitudes are compiled from various sources, the Istanbul press that supported the struggle is described. The study concludes that the relevant press organs operating under censorship and occupation conditions exhibited a pro-National Struggle and pro-Mustafa Kemal Paşa attitude despite the difficult conditions they were in.

Keywords: *National Struggle, Mustafa Kemal Paşa, Press of National Struggle.*

GİRİŞ

Millî Mücadele bir halkın yokluklar içerisinde yükseldiği, işgale karşı direniş gösterdiği, içerisinde kadını, çocuğu, genci, yaşlısı onlarca isimsiz kahramanı barındıran bir mücadeledir. Böyle bir mücadelenin sonucunda kurulan Cumhuriyet artık yüz yaşındadır. Bugün bu toprakların nasıl bir mücadeleyle bizlere yurt edildiği bilinmeli ve bugünler için bütün varlığını feda etmiş hiçbir yurttaş unutulmamalıdır. Bu fikirden hareketle mücadele içinde basın durumunun da ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Çünkü basın kamuoyunu bilgilendirme ve kamuoyunun desteğine erişme açısından son derece önemli bir işleve sahiptir. Bu kapsamda İstanbul basını da Millî Mücadele içerisinde ön plana çıkan alanlardan biridir.

Millî Mücadele döneminde basını çeşitli kriterler doğrultusunda sınıflandırmak mümkündür. Örneğin Millî Mücadele yanlısı gazeteler ve Millî Mücadele karşıtı gazeteler olarak bir sınıflandırma yapılabileceği gibi, Anadolu’da faaliyet gösteren basın ve İstanbul’da faaliyet gösteren basın şeklinde sınıflandırmak da mümkündür. Bu çalışmada da bu yönde bir sınıflandırma yapılmış ve İstanbul’da faaliyet gösteren basın organları da Millî Mücadele yanlısı ve karşıtı gazeteler olarak ayrılmıştır. Çalışma yalnızca İstanbul basınının Millî Mücadele yanlısı gazetelerini kapsamaktadır. İstanbul basınının Anadolu basınına oranla sansür merkezlerine daha yakın bir konumda bulunması, burada faaliyet gösteren basını daha zor koşullar altında çalışmak zorunda bırakmıştır. Bu durum da İstanbul basınına hayli önemli hale getirmektedir.

1918 ile 1923 yılları aralığını kapsayan süreçte bir yanda İstanbul hükümeti yer alırken diğer yanda Ankara hükümeti yer almaktadır. Bu zaman diliminde Ankara hükümeti bir Millî Mücadele yürütürken, basın da Anadolu ve İstanbul basını şeklinde ayrılmıştır (İnuğur, 2005, s. 337). Bu ayrışmada coğrafi ve siyasi pek çok koşulun etkisi de bulunmaktadır.

Millî Mücadele boyunca basını bütünüyle özgür görmek mümkün değildir. Örneğin Yunanlar İzmir’i işgal edip basına sansür uygulamış, toplantı ve yolculuk yapmak sınırlandırılmıştır. Buna rağmen Batı Anadolu’da Kuvayımilliye teşkilatı gelişmiş, kurtuluşun Anadolu’da olacağının inancıyla her yerde teşkilatlanmalar başlamıştır (Özkaya, 1985, s. 871). Elbette bu durumda bu mücadelenin yayılması ve kamuoyuna aktarılabilmesi için gazeteler önemli bir yer tutmuştur. Bu kapsamda İstanbul basınının da Millî Mücadele’ye olan desteği açısından irdelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla oluşturulan çalışmada, Millî Mücadele döneminde İstanbul’da faaliyet gösteren gazetelere odaklanılmıştır. Dönemin koşullarının da aktarıldığı çalışmada Tasvir-i Efkâr, Vakıf, İdam, İleri, Akşam, (Öztoprak, t.y.) İfham (Güner, 1998, s. 94) ve Yenigün (İnuğur, 2005, s. 339) gazetelerinin Mustafa Paşa ve Millî Mücadele dönemine yönelik yaklaşımları ele alınmıştır.

Mücadele döneminin zorlu koşulları ve basın emekçilerinin bu koşullardaki tutumu bugün Cumhuriyete giden yolun açılmasının köşe taşlarını oluşturmaktadır. Cumhuriyetin yüzüncü yılında bu koşulların ve tüm mücadelenin yeniden hatırlanması da çalışmayı önemli hale getirmektedir.

MİLLÎ MÜCADELE VE BASIN

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması'yla ağır şartlarla karşı karşıya kalmış ve bu anlaşmayla beraber itilaf devletleri Osmanlı topraklarını kuşatmıştır. Bu devletler 1 Kasım 1918 tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yedinci maddesi kapsamında işgallere başlamış, yayınlanan terhis emriyle ordunun silah ve cephanesi toplanmış, itilaf donanmaları İstanbul'a çıkmıştır. Yurdun pek çok bölgesine yabancı askerler yerleşmiş (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, 1976, s. 25) ve ülke için zor günler başlamıştır. Ancak bu zorluklar bir yandan da yokluklar içerisinde yükselecek olan bir Cumhuriyet'in ön hazırlığını oluşturmuştur. Bu hazırlık Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a adım atmasıyla beraber fitili ateşlenen Millî Mücadeleye dayanmaktadır. Bu mücadele 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanıyla taçlandırılmış ve böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla aslında ilan edilen yeni devletin yönetim şekli de belirlenmiştir. Bütün bu süreçler, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde birleşen ve yurdun dört bir yanında işgale direnen bir halkın gerçekleştirdiği mücadelenin sonucudur. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu anlatan Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutuk'ta belirttiği şu ifadeler de aslında Millî Mücadelenin yürüyeceği yolu özetlemektedir:

Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulusal egemenliğe dayanan, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak! İşte, daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamasına başladığımız karar, bu karar olmuştur (Atatürk, 2016, s. 9).

Mustafa Kemal Paşa'nın hem işgale son verme hem de yeni bir devlet kurma amacıyla çıktığı Millî Mücadele yolu, içerisinde onlarca alan barındıran bir dönemdir. Bu alanlardan biri de hiç kuşkusuz kamuoyunu bilgilendirmek için o dönemde önemli bir role sahip olan gazetelerdir. Bu dönemde Millî Mücadele yanlısı bir tutum sergileyen gazeteler hem Ankara hükümetinin duyurulması hem cephelerden hem de Mustafa Kemal Paşa'dan gelen haberlerin okuyucuya ulaştırılması açısından önemli bir işlev görmüştür. O dönemde basın, bazı gazeteler kapsamında, Cumhuriyet'e giden yolda mücadelenin destekçisi olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Öyle ki Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet'i ilan etmeden önce de İzmit Basın Toplantısı'nda basının temsilcileriyle bir araya gelmiş ve kamuoyunun buna hazırlanması konusunda önemli bir adım atmıştır.

Ocak 1923'te İstanbul kökenli gazetelerin yazarlarıyla gerçekleştirilen toplantı,

Lozan görüşmelerinin başladığı tarihe denk gelmektedir. Toplantıya katılanlar arasında Vakit gazetesinden Ahmet Emin Yalman, Tevhid-i Efkâr gazetesinden Velid Ebüzziya, İleri gazetesinden Suphi Nuri İleri, İkdâm gazetesinden Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Tanin gazetesinden İsmail Müştak Mayokan, Akşam gazetesinden Falih Rıfkı Atay, Yenigün gazetesinden Yunus Nadi Abalıoğlu ve Kızılay Başkanı Hamit Bey yer almaktadır. Gazeteciler, burada edindikleri bilgileri gazetelerinde yazmışlardır. Bu toplantı, Atatürk'ün yurt gezisinin bir parçasıdır. Toplantıda gazeteciler aracılığıyla mesajlar veren Mustafa Kemal Paşa, halkla da bu mesajları doğrudan paylaşmıştır (Ürer, t.y.) Toplantıya katılan isimlerin Millî Mücadele döneminde İstanbul basınının temsilcileri arasında yer almaları da önemlidir.

Basın tarihi, içerisinde onlarca farklı mücadele barındıran bir alandır. Bu alan bazen ülke içerisinde siyasal mücadelelere tanıklık ederken, bazen de savaş koşullarında varlık göstermeye mecbur kalmıştır. Bu koşulların en net görüldüğü zamanlardan biri de kuşkusuz Millî Mücadele dönemidir. Bir yurdun, işgal koşullarında ve topyekûn bağımsızlık mücadelesi verdiği Millî Mücadele aynı zamanda Cumhuriyet'in kuruluşunun yapı taşlarını da oluşturmaktadır. Bugün yüzüncü yılını geride bırakan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu Millî Mücadele dönemine dayanan çabaların bir ürünüdür. Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde gerçekleşen mücadelede basın emekçilerinin de katkıları bulunmaktadır. Dönemin basın organları literatürde genel olarak İstanbul Basını ve Anadolu basını ya da Millî Mücadele Yanlısı Basın ve Millî Mücadele Karşıtı Basın olarak ele alınmıştır. Millî Mücadele Yanlısı basın organları da genel olarak Anadolu Basını içerisinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise, Millî Mücadele döneminde İstanbul'da işgal ve sansür koşullarına rağmen Mustafa Kemal Paşa'ya desteğini sunmaktan çekinmeyen bazı gazete ve gazeteciler yeniden hatırlanmaktadır.

Basın tarihi içerisinde, Millî Mücadele dönemini ele alan bazı çalışmalarda odak noktası olarak belli bir yayın adı ya da belli bir il üzerinden hareket edilmektedir. Bunun dışında çalışmalarda tematik vurgular üzerinden de hareket edilmekte, örneğin 'kadın' mücadelesi ele alınmaktadır. Millî Mücadele dönemini anlatan bir çalışmada, o dönemde yapılan haberlerde "düşman" kavramının ön plana çıktığı ve Türk ordusunun kahramanlıklarının övüldüğü saptanmıştır. Ayrıca cephelerden gelen zafer haberlerine de yer verildiği, dönemin koşulları gereği kâğıt bulmakta zorlanan yazılı basının kırmızı ve yeşil mürekkep kullandığı (Ayhan, 2008, s. 96) da ayrıntı olarak yer almıştır. Bir başka çalışmada ise Millî Mücadele Döneminde Bolu ilinde yayımlanan bir gazete ele alınmış ve bu çalışmada, İstanbul basınına da değinilerek, İstanbul hükümetinin Millî Mücadele yanlısı basına sansür uyguladığı belirtilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın adının yanına "Paşa" unvanının yazılmasının yasaklandığı (Kılıç, 2019, s. 49) ifade edilmiştir. Bu durum da aslında İstanbul basınının içinde bulunduğu işgal koşullarını özetlemektedir.

Millî Mücadele içerisinde mizah basınının da Anadolu'daki işgal hareketlerine, Millî Mücadele'ye ve Cumhuriyet'in kuruluşuna bakışı analiz edildiğinde mizah dergilerinin halkın moralini yüksek tutmak için önemli bir işlev gördüğü (Akbaba & Birbudak, 2009, s.1250) anlaşılmaktadır. Bütün bunlar dönemin koşulları içerisinde basın ne denli önemli olduğunun kanıtları arasındadır. O dönemde mücadeleye olan desteğin artırılmasının önemine binaen, halkın gönlünün alınıp idareye desteğinin artırılması için “tenvir ve irşadı”n elzem görüldüğünü (Sakal, 2003, s. 85) söylemek de mümkündür. Hem millî mücadelenin desteklenmesi hem de sonrasında Cumhuriyet'in desteklenmesi için basın da üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

Millî Mücadele dönemi basınına yönelik “Millî Mücadele” vurgusunun Anadolu basınında daha (Şallı, 2021, s. 877-878) çok yer aldığı fikri de bulunmaktadır. Bu durum bile İstanbul basının içinde bulunduğu sansür koşullarını net olarak göstermektedir. O nedenle açık açık mücadele destekçiliği yapan gazeteler daha büyük önem kazanmıştır. Millî Mücadele dönemini anlatan bir çalışmada, İstanbul basını içerisinde Millî Mücadeleye karşı olan yayınlar ifade edilerek söz konusu yayınların merkezin Ankara haline gelmesinden hoşnut olmadığı (Karabulut, 2012, s. 133) anlatılmıştır. Dolayısıyla Millî Mücadelenin -karşıtlarına rağmen- başarıya giden yolda basının desteğini alarak ilerlemiş olması son derece önemlidir.

İŞGAL ALTINDAKİ İSTANBUL'DA BASININ GENEL DURUMU VE MİLLÎ MÜCADELE YANLISI GAZETELER

Millî Mücadele döneminin basın faaliyetleri, mücadeleye olan desteğin artırılması, kazanılan zaferlerin duyurulması, Mustafa Kemal Paşa'dan gelen haber ve görüşlerin kamuoyuna aktarılmasında etkin bir role sahiptir. Bu süreçte işgal altındaki İstanbul'un gazeteleri Millî Mücadele yanlısı ve karşıtı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Millî Mücadele döneminde İstanbul basını içerisinde gazete ve dergiler dikkat çekmekle beraber, çeşitli kesimlerin görüşlerini yansıtan gazetelerin çok az bir kısmı haftalık olarak yayımlanırken, büyük çoğunluğu günlük olarak yayımlanmıştır. 1919-1923 yılları arasında Osmanlı sınırlarında çıkan gazete ve dergilerin sayısı üç yüzden fazladır. Bu gazetelerin yüzden fazlası siyasi nitelikte olup İstanbul'da çıkmaktadır (Güner, 1998, s. 92). Ancak bütün önemine rağmen İstanbul'da çıkan gazetelerin zor şartlarda yayımlandığı gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin İstanbul hükümeti 2 Aralık 1918 tarihinde yayınladığı genelgeyle devletin çıkarlarına aykırı olan yayınlar ve kişisel tartışmalar (Kabacalı, 1999, s. 88) da dahil bazı konularda yasak getirmiştir. Elbette bu yasaklamalar basın ve haberleşme özgürlüğü önünde bir engel oluşturmaktadır. Üstelik savaş ortamı gibi olağanüstü koşullarda halkın basın özgürlüğüne daha fazla ihtiyaç duyacağı açıktır.

İstanbul gazetelerinin kurtuluş savaşını destekleyen bölümü, 5 Şubat 1919'daki kararname ve işgalcilerin bunu daha da artıran sansürleri yüzünden gerektiği kadar sesini duyuramamıştır. Bu kapsamda mütareke dönemi gazeteleri hükümetin ve işgal kuvvetlerinin baskısı (İnuğur, 2005, s. 337) altında faaliyet göstermek zorunda kalmıştır. Sansür ve baskı gazetelerin bağımsız hareket etmesine engel oluşturmuş, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele'den bahsetmek çoğunlukla mümkün olamamıştır. Ayrıca sansür nedeniyle Erzurum Kongresi'nden söz edilememiş, Sivas Kongresi kararlarına yer veren gazeteden de sansür nedeniyle kararların çoğu çıkarılmıştır (Baykal, 1988, s. 472). Bu durum elbette çok uzun vadeli olamamıştır. Gazeteler tüm engellemelere rağmen fırsat buldukça Millî Mücadele yanlısı tutum ve haberlerini sergilemekten geri durmamıştır.

Şubat 1919'da padişah ve sadrazamın da imzalarıyla çıkarılan sansür kararnamesiyle her türlü yayının sansür kurulunun izni olmadan basılıp yayımlanması yasaklanmıştır (Kabacalı, 1999, s. 88). Bu da tarih boyunca uygulanan sansür örneklerinden biri olarak basın hayatındaki yerini almıştır. Ancak elbette mücadele zaferle sonuçlanacağını belli ettikçe bu yasaklamalar da anlamsız kalmaya başlamıştır.

Anadolu ve İstanbul arasındaki ilişkiler Millî Mücadele döneminde hiçbir zaman kesilmemiştir. Resmi olarak gerçekleşemediği dönemlerde bile iletişim gizli bir biçimde devam etmiştir. Genel olarak gazeteler İstanbul basınının haberlerini takip etmiş ve bu haberlerden faydalanmıştır. Örneğin dış haberler ve yabancı ajansların yerleri de İstanbul'dadır. Bununla birlikte İstanbul'da çıkan haberlerin, Anadolu halkını ve gazetelerini de etkiliyor olması (Ayhan, 2008, s. 90) basının İstanbul'dan kopuk olmasını olanaksızlaştırmaktadır. Dolayısıyla İstanbul basını, Millî Mücadele açısından vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır. Ancak Anadolu basınının İstanbul basınına oranla özgürlük açısından daha avantajlı olduğu da ortadadır.

İşgal yıllarında İstanbul gazeteleri sansür nedeniyle istediği gibi yazamamış, yazabildikleri zamanlarda ise gazete kapanma tehlikesiyle karşılaşmıştır. Bütün bunlar nedeniyle gazete sütunları çoğunlukla boş çıkmıştır (Güner, 1998, s. 92). Ayrıca İstanbul basını hem sansür nedeniyle hem siyasi tutuklu olarak Bekirağa Bölüğü'ne kapatılma endişesiyle, hem de sıkıyönetim mahkemesinde yargılanma çekincesiyle (Kabacalı, 1999, s. 93-94) özgürce yazı yazamamıştır.

1921 yılına kadar devam eden basın sansürü daha sonra İnönü Zaferleri Ankara hükümetinin giderek güçlenmesi ve dolayısıyla şartların Millî Mücadele'den yana gelişmesi gibi etmenlerle hafiflemiştir. Bu kapsamda İstanbul basını çoğu kez Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele'den sansürsüz olarak bahsetmeye başlamıştır (Baykal, 1988, s. 473). Ayrıca Millî Mücadele'nin galibiyetle sonuçlanacağı anlaşıldıkça, Ankara'nın resmi savaş tebliğlerinin gazetelerde

yer almasına sansür kurulu engel olamamıştır. Millî Mücadeleyi destekleyen gazetelerin muhabirleri, Rumeli ya da Anadolu kavaklarından balıkçı tekneleriyle Karadeniz'e çıkıp buradaki takalardan tebliğleri almıştır (Kabacalı, 1999, s. 94). Dolayısıyla haberin bütün zorluklara rağmen halka ulaştırılmasının bir yolu mutlaka bulunmuştur. Bu nedenle İstanbul basını tarihte önemli bir yerde bulunmaktadır. Ancak o dönemdeki basının tek sorunu sansür değildir. Basının sorunlarının arasında yokluklar nedeniyle kâğıt ya da eleman eksikliği bulunmaktadır. Bu durum da dönemin savaş koşullarıyla bağlantılıdır. Bütün bunlar kapsamında işgal altındaki İstanbul'un sansür altındaki bazı gazeteleri Millî Mücadeleye destek vermekten geri kalmamıştır. Millî Mücadele yanlısı bu gazeteler Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdâm, İleri, Akşam, (Öztoprak, t.y.) İfham (Güner, 1998, s. 94) ve Yenigün (İnuğur, 2005, s. 339) olarak sıralanmaktadır. Bu gazetelerin her biri olanakları ölçüsünde mücadeleyi desteklemiştir.

Tasvir-i Efkâr Gazetesinin Millî Mücadele'ye Yönelik Duruşu

İstanbul basınının Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerinden biri olan Tasvir-i Efkâr 1861 yılında Şinasi tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Ancak bu tarihten sonra 31 Mayıs 1909'da ise Ebüzziya Tevfik tarafından yeniden yayımlanmıştır. Gazetenin temsilcileri Sivas Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüş ve bu görüşmeye gazetede yer vermiştir. Tasvir-i Efkâr gazetesi ayrıca kamuoyunu İzmir'in işgali konusunda bilgilendirmek için uğraş vermiş ancak bu yazıların bir kısmı sansüre maruz kalmış ayrıca gazetenin başyazarı ve sahibi olan Velit Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın biyografisini yayımlamıştır. Bu gazetenin yazar kadrosunu ise Velid Ebüzziyazade ve Mustafa Nazmi'nin yanı sıra Ahmet Rıza, Fazıl Ahmed Aykaç, Tahirü'l-Mevlevi, Cenap Şahabettin, Ömer Rıza Doğrul, Ruşen Eşref Unaydın, Abdülhak Hamit Tarhan, Abdül Feyyaz Tevfik, Yahya Kemal gibi isimler oluşturmaktadır (Güner, 1998, s. 94).

Millî Mücadele'nin en önemli ayaklarından biri de Kuva-yı Milliye birlikleridir. İşgale karşı direnmek amacıyla faaliyet gösteren bu birlikler Tasvir-i Efkâr gazetesinde de yer bulmuş ve Sivas Kongresi'nden gazeteye telgraflar gönderen Ruşen Eşref Bey Anadolu'da dağınık bir durumda olan Kuva-yı Milliye'nin toparlandığını aktarmıştır (Akt: Bolat, 2014, s. 156). Bu durum da Millî Mücadele'nin güçlendiğini gösteren örneklerden biridir. Öte yandan Tasvir-i Efkâr'daki yazılarla halka moral verilmeye çalışılmış ve bu kapsamda Mustafa Kemal Paşa'nın bir demecine de yer verilmiştir. Anadolu hareketinin Türk milletinin yaşamaya azimli olduğunun ispatı şeklinde değerlendirildiği yazılarda Sakarya Savaşı günleri için de şu ifadeler kullanılmıştır:

Mustafa Kemal Paşa mutlaka muzaffer olacaktır. Çanakkale'de iki defa İstanbul'u kurtaran Mustafa Kemal Paşa bu defa da vatanı kurtaracaktır. Çünkü o bütün bir ümmetin ve bütün bir milletin kurtuluş ve yükselme azmini temsil etmektedir (Topuz, 2003, s. 116).

Bu yazı aslında Mustafa Kemal Paşa'nın yurdun kurtuluşunda gazeteler açısından da nasıl konumlandırıldığının örneğidir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele sürecindeki resmi ve biyografisinin ilk defa yayımlandığı Tasvir-i Efkar gazetesi Kurtuluş Savaşı haberlerini okuyucusuna ulaştırmak için Aydın cephesine de muhabir göndermiştir. 1925 yılına kadar yayın hayatını sürdüren gazeteyi, Birinci Dünya Savaşı boyunca Velid Ebuzziya ve Yunus Nadi beraber çıkarmış ancak 1918 yılında ayrılmışlardır. Bu ayrılığın sonrasında Yunus Nadi Yeni Gün gazetesini çıkarmaya başlamıştır (İnuğur, 2005, s. 345). Yenigün de yine Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerden olmuştur.

İletişim teknolojileri kendi dönemlerinin koşulları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bugün dünya büyük bir iletişim çağı yaşamakta ve teknik olanaklar açısından hayli ilerlemiş bir düzeye ulaşmış bulunmaktadır. Bugün yasaklanmaya çalışılacak her bilginin halka ulaştırılabilmesinin mutlaka alternatif yolları bulunabilmektedir. O nedenledir ki ağ tabanlı uygulamalara keyfi engeller koymak uzun vadede işe yaramamaktadır. Ancak 1919 yılının İstanbul'u için aynı şeyleri söylemek zor görünmektedir. Halka bilgi ulaştırmak, olağanüstü işgal koşulları nedeniyle bugünden çok daha önemli bir durumdayken, bunun yolları daha zorlu olmuştur. Bir yandan işgalcilerin yasaklamaları, bir yandan ülke içerisindeki uygulamalar gazetecilere zorluklar yaşatmış, ancak her şeye rağmen mücadele yanlısı gazetecileri engellemek mümkün olmamıştır.

Tasvir-i Efkâr gazetesinin Millî Mücadele'ye olan desteği şu cümlede de görülmektedir:

Anadolu harekât-ı Milliyesinin teşebbüsatıyla hâsıl olan bugünkü vaziyet, memleketi kurtarmak için elimize geçirdiğimiz son fırsat ve bu memleketin sahibi olarak yaşayabileceğimizi ispat için son imtihan vesilesidir (Akt. Bolat, 2014, s. 151).

Bu mücadelenin aslında bir var oluş savaşı olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Bütün bunlar çerçevesinde Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta bulunurken Velid Ebuzziya ve onun yardımcısı Ahmed Saki Bey ile iletişim kurarak, bağımsızlık hareketinin desteklenmesini istemiştir (Kabacalı, 1999, s.91). Öyle ki Millî Mücadele'ye destek veren Velid Bey 1922 yılında İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiş ve Lozan'a giden heyetin içerisinde de yer almıştır. Velid Bey ayrıca kurtuluş mücadelesinin siyasi zaferle tamamlanması için kamuoyu oluşturmak adına önemli bir rol oynamıştır (Fındık, 2018, s. 173). Bu durum da aslında gazetecilik faaliyetlerinin ne denli önemli olduğunun göstergelerinden biridir.

Vakit Gazetesi ve Millî Mücadele Yanlısı Tutumu

Yurdun bağımsızlığını merkeze alan Millî Mücadele basının da desteğiyle kamuoyuna aktarılmıştır. Bu kapsamda Millî Mücadele'ye destek veren

yayınlarından biri de Vakit gazetesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1917 yılının Ekim ayında yayımlanan gazeteyi Ahmet Emin Yalman ile Mehmet Asım Us beraber çıkarmıştır. Yalman bu süreçte Millî Mücadele'yi desteklediği için 1919 yılında gözaltına alınmış ardından da Malta'ya sürgün edilmiştir. Böylece gazete Asım Us'la yayın hayatına devam etmiştir. Bir süre kapatılınca da Müttevakkıt adıyla çıkmaya (Topuz, 2003, s. 106) devam etmiştir. Gazetenin amaçları ise şu şekilde sıralanmıştır:

Tesis ettiğimiz başlıca gaye, memleketin ihtiyacına, salâhına, feyz ve terakkisine taalluk eden muîn meselelerle meşgul olmak gerek şehrimizin ve gerek taşraların hayatına ait şeylere haricî havadisten fazla ehemmiyet vermek ve bilhassa içtimaî ve iktisadî sahalarda canlı bir faaliyet göstermeye çalışmaktır (Yücebaş & Yalçınkaya, 2020, s. 71-72).

Vakit gazetesinin yazar kadrosu Ahmed Şükrü Esmer'in yanı sıra, Reşat Nuri Güntekin, Hakkı Süha Gezgin, Ali Ekrem Bolayır, Enis Tahsin Til, Refik Ahmed Sevengil ve Halil Lütfi Dördüncü (Güner, 1998, s.94) gibi isimlerden oluşmaktadır. Millî Mücadele destekçisi Vakit gazetesi de kendisiyle benzer çizgide yayın yapan gazeteler gibi sansürden nasibini almış ancak yaşadığı baskılara rağmen kamuoyunu bilgilendirmeyi sürdürmüştür.

Yurdun işgal edilmesine tepki gösteren Vakit gazetesi Sevr Antlaşması'nı eleştiren haberler yapmış ve onun imza gününü 'matem' ilan edip Türk'ün ölüm fermanını kendi eliyle imzaladığını yazmıştır (Yücebaş & Yalçınkaya, 2020, s. 69). Ayrıca Vakit gazetesinin manşetlerinde ve Asım Us'un yazılarında bağımsızlık mücadelesinin haklılığını gösteren ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da ilk mülakatını da Vakit gazetesine vermiştir. Vakit gazetesinin 18 Kasım 1918 tarihli sayısında Mustafa Kemal Paşa'nın Mondros hakkındaki sorulara verdiği yanıtlar (Payaslı, 2020, s. 209-238) yer almıştır. Bütün bunlar Millî Mücadele'ye verilen desteğin somut adımlarını oluşturmaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından önce yurdun çeşitli yerlerinden kurtuluş haberleri gelmekte bunların içerisinde en önemlilerinden birini de İzmir'in kurtuluşu oluşturmaktadır. Vakit gazetesi de kurtuluşa ilişkin haber yapmış ve 12 Eylül 1922 tarihli sayısında Ankara'daki kutlamalara değinmiştir. Kurtuluş müjdesinin top atılarak ilan edildiğini, halkın her kesiminin katıldığı kutlamaların sabahlara kadar sürdüğünü yazmış haberin devamında ordunun levazimatını sırtlarında taşıyan Türk kadınlarına teşekkür edildiğini söylemiştir. Ayrıca İzmir Maarif Müdürü Vasıf Bey ile Saruhan Mebusu Hayati Beyin de meclisin önünde birer konuşma yaptığını da (Kara, 2017, s. 130) yazarak yaşananlarla alakalı kamuoyuna bilgi aktarmıştır. Bütün bu adımlar Millî Mücadele'nin basın ayağının da önemli olduğunun göstergelerindendir.

İkdam Gazetesi ve Millî Mücadele'ye Yönelik Tutumu

Bir mücadelenin zaferle sonuçlanmasının en önemli yollarından biri ardında bulunan kamuoyu desteğidir. Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Millî Mücadele de bunun bir örneğidir. Bu mücadelenin ardında bütün ömrünü geçirdiği bir yurdun işgaline razı olmayan yurttaşlar ve bu yurttaşları bilgilendirme işlevine sahip olan bazı gazeteler de bulunmaktadır. Bu gazetelerden bir diğeri de İkdam gazetesidir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından yönetilen gazetenin yazar kadrosunda Necmettin Sadak'ın yanı sıra, Ahmed Emin Yalman, Burhanettin Tepsî, Ali Reşat, Selim Sırrı Tarcan, Ahmed Rasim, Hüseyin Cahit Yalçın, Hüseyin Rahmi ve Ali Kemal gibi isimler yer almıştır. İkdam'ın sansür nedeniyle pek çok sayısı boş çıkmıştır. Gazete haberlerinde İzmir'in işgal edilmesini protesto eden mitinglere de yer vermiştir. İkdam gazetesinin başyazarı olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu yazdığı makalelerde İstanbul ve Anadolu'nun zor koşullarını (Güner, 1998, s. 94) anlatmıştır. Bu yazılar aynı zamanda bir döneme, dönemin şartlarına ışık tutmaktadır. Aslında Millî Mücadele döneminde sansür altında yayın yapmak zoruna kalan bütün gazeteler o dönemin zorlu koşullarını yansıtmaktadır. Ayrıca halkın, sırtında malzeme taşıyarak cephelere ulaşmaya çalıştığı bir düzende gazetelerin özgür olmasını beklemek pek gerçekçi olmamaktadır. Bu yüzden Millî Mücadele dönemi gazeteleri yayım faaliyetleri açısından son derece önemlidir.

Gazetecilik faaliyetlerinin zorlu koşullarda devam ettiği Millî Mücadele'yi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazılarında görmek mümkündür. Örneğin Karaosmanoğlu kaleme aldığı bir yazısında İstanbul basının içinde bulunduğu durumu “gurbet ve sürgün yollarının ilk durağı burası oldu, düşünen kafalar burada kurban verdi” (Baykal, 1988, s. 474) ifadeleriyle anlatmıştır. Bu ifadeler de aslında işgal ve sansüre rağmen Millî Mücadele destekçisi gazete ve gazetecilerin başına gelenleri özetlemektedir. İkdam gazetesinde Ankara hükümetinin başarılarına da yer verilmiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya hayat verdiği ifade edilmiştir. Ayrıca Yakup Kadri Karaosmanoğlu Ankara'da Mustafa Kemal ve İsmet Paşalarla görüşüp 1921 yılında İkdam gazetesinde “800 yıl önce Sakarya vadisinde Haçlılara karşı koyan Kılıçarslan'ın yerinde, bugün İsmet Paşa'nın ordusu var” (Topuz, 2003, s.115) şeklinde ifadelere yer vermiş ve mücadelenin nasıl değerlendirildiğini özetlemiştir.

İfham Gazetesi ve Millî Mücadele'ye Bakışı

Millî Mücadele yanlısı gazetelerden bir diğeri de İfham gazetesidir. Ahmed Ferit Tek tarafından 1912 yılında çıkarılan bu gazete günlük yayım yapmıştır. Bir süre sonra kapatılan gazete 23 Temmuz 1919'da yayınlarına tekrar başlamıştır. Gazetenin müdürleri ise Yusuf Kenan'ın yanı sıra Hüseyin Ragıp ve Hasan Vehbi'dir. Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen İfham gazetesinin yazar kadrosunda Yusuf Akçuraoğlu ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'in yanı sıra,

Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin ve Falih Rıfkı Atay (Güner, 1998, s. 94-95) gibi isimler bulunmaktadır.

İfham gazetesi ilk sayısında hak ve hakikati savunacağını belirtmiştir. Bir süre bağımsız olarak yayın hayatını sürdüren gazete, Milli Meşrutiyet Fırkası'nın kurulmasıyla beraber buranın yayın organı haline gelmiştir (Dumlu, 2019, s. 90). Milli Mücadele dönemi, savaş koşulları nedeniyle bazı imkansızlıklara da sahne olmuştur. Mücadele destekçisi halkın varını yoğunu ortaya koyduğu göz önünde bulundurulduğunda gazetelerin de aslında bolluk içerisinde olmadığı gerçeği de ortaya çıkmaktadır.

Milli Meşrutiyet Fırkası maddi imkânsızlıklar nedeniyle 1914 yılına kadar faaliyetlerini sürdürebilmiş ve sesini İfham gazetesi (Yüksel, t.y.) aracılığıyla duyurmuştur. O dönemde yaşanan olayları halka duyuran gazetede "Yevmi Siyasi ve Ticari Türk Gazetesidir" (Dumlu, 2019, s. 90) ifadesi yer almaktadır. İfham gazetesinin sahibi de takma isimle yayımladığı Turan adlı eserde milliyetçilikle ilgili fikirlerini açıklamıştır (Doğruer, 2010, s. 13). Bu da aslında gazetenin yayın çizgisini açıklamaktadır.

Milli Meşrutiyet Fırkası'nın kapanmasından sonra bu gazete de yayınlarına devam etmemiştir. İfham gazetesinin birinci dönem yayın hayatının son sayısı 9 Haziran 1913'tür (Dumlu, 2019, s.93). Daha sonra ise Milli Türk Partisi kurulmuş ve bu parti de yine Millî Mücadele'yi desteklemiştir. Mebuslar Meclisi kapanınca parti de çalışamaz duruma gelmiştir (Akt: Yetkin, 2010, s. 2) Kurucu ve yöneticilerinden olan Ahmet Ferit, Adnan Adıvar ve Hamdullah Suphi de Ankara'da Meclise katılmışlardır (Ünal, 2021, s. 234).

İfham gazetesinin ikinci yayın dönemi 1919 ve 1920 arasında gerçekleşmiştir. Gazetenin yeni dönem kadrosunda Yusuf Kenan, Hüseyin Ragıp Baydur, Hasan Vehbi, Ahmet Ferit Bey gibi isimler bulunmaktadır. Bu dönemde gazetede Millî Mücadele ile yerli ve yabancı basının haberleri de yer almıştır. İşgallere karşı düzenlenen mitinglere de yer veren gazete, Mustafa Kemal Paşa'dan gelen telgrafları da (Dumlu, 2019, s. 93-96) yayınlamıştır. Bu kapsamda İfham gazetesi de işgal ve sansür altında varlığını sürdürmüştür.

İleri Gazetesi ve Millî Mücadele Yanlısı Tutumu

İşgal altındaki İstanbul'un Millî Mücadele'yi destekleyen gazetelerinden bir diğeri de İleri gazetesidir. Gazete 1918 yılından 1924'e kadar Celâl Nuri İleri'nin yönetiminde çıkarılmıştır. Gazetenin yazar kadrosu ise Süleyman Nazif'in yanı sıra Rıza Tevfik Bölükbaşı, Cevad Rüştü, Faik Ali Ozansoy, Ahmed Refik Altınay, Tahsin Nahit, Ercüment Ekrem Talu, Suphi Nuri, Ruşen Eşref Unaydın (Güner, 1998, s. 95) gibi isimlerden oluşmaktadır. Başlangıçta Atı olan gazete 1919 yılında adını İleri olarak değiştirmiş, Kuva-yı Milliye ve Ankara hükümetini destekleyen (Topuz, 2003, s. 102) yayınlar yapmıştır. Cepheden gelen haberleri

de okuyucusuna aktaran gazete Millî Mücadele'nin kamuoyuna aktarılması açısından önemlidir.

Mustafa Kemal Paşa'nın duyurmak istediği haberlere bünyesinde yer veren gazete zor koşullar altında faaliyet göstermiştir. Celal Nuri İleri 1920 yılında İngilizler tarafından yakalanıp Malta'ya sürgüne gönderilmiş ve Malta'dan döndükten sonra da milletvekili olmuştur. 1924 yılına kadar yayınlarına devam eden İleri gazetesi, Suphi Nuri İleri tarafından 1944 yılında yeniden (İnuğur, 2005, s. 338) yayınlarına başlamıştır. İleri gazetesi de Millî Mücadele'ye destek veren diğer gazeteler gibi İzmir'in kurtuluşuna yer vermiş ve "İstanbul'da Bayram" başlıklı bir haber yayımlamıştır.

Ordumuz yarın sabah Sakarya Zaferinin sene-i devriyesine tesadüf eden saatte kuvva-yi kulliyesiyle güzel İzmir'e giriyor. Üç sene, üç ay, yirmi beş günden beri vuslat bekleyen sevgili İzmir yarın arslan süvarilerimizin yetiştireceği sancağa kavuşacaktır... Yunan ordusunun Anadolu'nun harem-i ismetinde boğulduğuna yarınki 10 Eylül sabahı bütün dünya şahid olacaktır (Kara, 2017, s. 126).

İzmir'in kurtuluşu genel olarak Millî Mücadele dönemi basınında büyük bir coşkuyla ele alınmıştır.

Akşam Gazetesi ve Millî Mücadele'ye Bakışı

Millî Mücadele destekçisi gazetelerden bir diğeri de Akşam gazetesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazete ilk sayısını 20 Eylül 1918 tarihinde yayımlamıştır. Gazetenin yayımlanmaya başlamasından sonra Mondros Mütarekesi imzalanmış ve İstanbul İngiliz, Fransız zırhlılarıyla doldurmuştur (Topuz, 2003, s. 100). Böylece gazete işgal altındaki İstanbul'da yayın faaliyetlerine başlamıştır. Elbette bu durum gazetenin yayınlarına yönelik sansür yaklaşımlarını da beraberinde getirmiştir.

Akşam gazetesini Necmettin Sadak, Falih Rıfkı Atay, Kazım Şinasi Dersan ve Ali Naci Karacan çıkarmaya başlamıştır. Millî Mücadele yanlısı bir tutum sergileyen Akşam gazetesi 30 Ağustos günü Türk ordusunun Afyonkarahisar'a girdiğini büyük başlıklarla duyurmuştur. Falih Rıfkı Atay gazetede "Günün Fıkraları" başlığıyla yazılar kaleme almış ve Millî Mücadele'ye karşı olanlara yönelik eleştiride bulunmuştur. Atay bu nedenle Harp Divanı tarafından tutuklanmıştır (İnuğur, 2005, s. 339). Tutuklamalar, sürgünler tarihin pek çok döneminde muhalif gazetecilerin karşılaştığı bir durumdur. Kimi zaman dönemin yasal düzenlemeleri, kimi zaman sansür kurulları, kimi zaman da oluşturulan baskı ortamları gazetecilerin üzerinde büyük bir yük olmuş ancak bütün bunlar hiçbir dönemde gazeteleri bütünüyle susturmaya yetmemiştir. O nedenle Millî Mücadele dönemi basını da olanakları ölçüsünde basın faaliyetlerini sürdürmüştür.

Millî Mücadele yanlısı olması nedeniyle sansür heyetinin hedefi halinde bulunan

Akşam gazetesinde Falih Rıfkı Atay'ın Anadolu hareketini destekleyen yazıları (Güner, 1998, s. 96) son derece önemli olmuştur. Topuz'a göre (2003, s. 100-101) 1919 ve 1920 yılları arasında Akşam gazetesi genelde bir haber gazetesi niteliği taşımaktadır. İstanbul'daki siyasi olaylar ve dış haberlere yer veren gazete Şubat 1921'in sonlarında Anadolu haberlerini öncellemiş ve o günden sonra zafer haberleriyle dolmuştur. Gazetenin, Temmuz 1921 tarihinde Falih Rıfkı Atay imzalı bir yazısı sansüre maruz kalmasına rağmen şu satırları içermektedir:

Anadolu harbi, hürriyet ihtilali olduğu için dünyanın en yüksek ideallerinden biri olduğu kadar, nefis koruma dediğimiz en ilkel, en basit ihtiyaçtan doğduğu için de aklı her türlü tartışmalardan alıkoyan bir zorunluluktur. Çünkü sade düşmana karşı vatan değil, katile karşı canımızı koruyoruz! (Akt. Baykal, 1988, s. 474)

Millî Mücadele yanlısı diğer İstanbul gazeteleri gibi Akşam gazetesi de İzmir'in kurtuluşunu sevinçle karşılamış ve bu zaferin İstanbul halkının sevincini artırdığını yazmıştır. 11 Eylül 1922 tarihli gazetede İstanbul'da "tahminen yüz elli bin kişinin katıldığı" kutlamalarda zafer marşları söylendiğini (Kara, 2017, s. 129) yazan gazete Millî Mücadele'ye olan desteğini yine göstermiştir.

Yenigün Gazetesi ve Millî Mücadele'ye Yönelik Yaklaşımı

Millî Mücadele döneminde faaliyet gösteren önemli gazetelerden bir diğeri de Yenigün gazetesidir. 1918 yılında Yunus Nadi tarafından yayımlanmaya başlayan gazete Millî Mücadeleyi açıkça desteklediği için kapatılmış, matbaası basılmış ve ardından Yunus Nadi Anadolu'ya geçmeye karar vermiştir. Yenigün 10 Ağustos 1920 tarihinden itibaren yayımlarına burada devam etmiştir. Gazetenin İstanbul'daki sayılarında Nebizade Hamdi ve Zekeriya Sertel yer alırken, Ankara'daki yayın kadrosunda ise Mahmut Esat ve Muhittin Bey bulunmaktadır (İnuğur, 2005, s. 339-340). Gazete Ankara'ya geçtikten sonra da Millî Mücadele'ye olan desteğini sürdürmüş ayrıca başlığına Anadolu'da kelimesini eklemiştir (Kabacalı, 1999, s. 93). Böylece yeni yerinde ve yeni adıyla yayımlarına devam etmiştir.

İstanbul hem işgal koşulları hem de coğrafi konumu gereği basın açısından zorlu zamanlara sahne olmuştur. Yenigün gazetesi de bu zorluklardan nasibini almıştır. Yenigün gazetesi 11 Ekim 1919 tarihinde çıkan sayısında Mustafa Kemal Paşa ile yapılan bir konuşmaya yer vermiştir. İstanbul'daki son sayısında ise bazen zor şartlar altında kaldıklarını belirterek seslerini çıkaramadıklarını yazmıştır (Topuz, 2003, s. 104). Nitekim gazete uğradığı baskıların sonunda da Ankara'ya taşınmıştır. Daha sonra Anadolu'da Yenigün adını alan gazetede Meclis haberleri, resmi tebliğler, dönemin gelişmeleri ve dış haberler de yer almıştır. Cephelerden haberler de elbette gazetenin konuları arasındadır (Arıkan, t.y.). 1924 yılından itibaren yeniden İstanbul'da yayımlanmayı sürdüren gazete bu kez Cumhuriyet adıyla faaliyetlerine devam etmiştir. Ankara'daki yayın hayatı boyunca halk

yönetimi ve cumhuriyet kavramlarını destekleyen (Canpolat, 2020, s. 377) bir çizgide bulunan gazete Millî Mücadele'yi desteklemesi açısından önemli bir duruş sergilemiştir.

Gazeteler pek çok dönemde kamuoyu oluşturulması açısından önemli olmuştur. Bu önem toplumun yeniliklere hazırlanmasını da içerebilmektedir. 14 Eylül 1920 tarihinde Yunus Nadi'nin yazdığı bir yazıda memleketin yeni bir idarenin hasretini çektiği belirtilmiş ve inkılap rüzgarına halk hükümeti fikriyle başlanması (Canpolat, 2020, s.382) gerektiği belirtilmiştir. Bu ifade esasen Cumhuriyet'e uzanan yolun da örneklerinden birini oluşturmaktadır. Yunus Nadi'nin Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılaplardan önce yazılar yazarak kamuoyu (Aydoğan, 2018, s. 419) oluşmasına destek olduğu yönündeki fikirler, onun yazılarının içerikleriyle de örtüşmektedir. Bu durum da o dönemde gazetelerin ne denli önemli olduğunun göstergesidir.

Basın kendi döneminin koşulları çerçevesinde dünden bugüne vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır. Millî Mücadele dönemi basını da gazetelerle öne çıkmakta ve bu gazeteler halka ulaşılması açısından işlevsel bir nitelik kazanmaktadır. İşgal koşullarının da etkisiyle personelden kâğıda, gazetelerin ihtiyaçlarını karşılamak güç olsa da mücadele ruhu bu güçlüğü aşılaması konusunda tetikleyici olmuş ve nitekim zafer Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Millî Mücadele destekçilerinin olmuştur.

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet bir asrı geride bırakmıştır. Ancak Cumhuriyet'e giden yolun son derece zorlu koşullarla örüldüğünü bilmek gerekmektedir. Bu yolun en temel taşları Millî Mücadele sürecinde verilen çabalarla örülmüştür. Bir halk varlığıyla, yoksulluğuyla bütün gücünü vatani kurtarmaya adanmış ve bu kurtuluş Mustafa Kemal Atatürk'ün ilan ettiği Cumhuriyet'le taçlanmış. Bu açıdan Millî Mücadele ve bu dönemin mücadele kolları oldukça önemlidir.

Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'dan gelen görüşlerin yanı sıra cephelerden gelen haberler de kamuoyuna gazeteler aracılığıyla ulaştırılmıştır. Ancak o dönemin zorlu koşullarından elbette basın mücadelesi de etkilenmiştir. Millî Mücadele dönemi basını genel anlamda Anadolu basını ve İstanbul basını olarak ikiye ayrılmakta ve İstanbul basını da Millî Mücadele yanlısı gazeteleri açısından önem arz etmektedir.

Millî mücadele döneminin İstanbul gazeteleri yoğun sansür altında faaliyet gösterirken, Mustafa Kemal Paşa'ya desteklerini de her fırsatta yazmışlardır. Mustafa Kemal Paşa'dan ve cephelerden gelen haberler de Millî Mücadele yanlısı gazetelerin önemli konularından olmuştur. Bu dönemin en önemli gazeteleri ise Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdâm, İleri, Akşam, İfham ve Yenigün'dür. Bu gazeteler

sansürden fırsat buldukları oranda Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa yanlısı haberler yapmıştır. Mücadelenin zaferle sonuçlandığı anlaşıldıkça da gazeteler üzerindeki sansür gevşemeye başlamış ve en nihayetinde de beklenen olmuş ve Millî Mücadele zaferle sonuçlanmıştır. Bu süreçte İstanbul'un gazeteleri de kamuoyunun bilgilendirilmesi açısından önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

İşgal altındaki İstanbul'un sansüre rağmen yayın yapan gazetelerini yeniden hatırlatması açısından önemli olan bu çalışma, Cumhuriyet'e giden yolun aslında ne kadar zorlu koşullarla yüründüğünü göstermesi açısından da önemlidir. Sonuç olarak topyekûn bir mücadelenin önemli bir ayağı olan basın, işgal kuvvetleri ve sansür kuruluna rağmen Millî Mücadele sürecinde Mustafa Kemal Paşa yanlısı yayınlarını sürdürmüş ve içinde yaşadığımız toprakların kurtuluşa ermesinde üstüne düşen görevi yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Atatürk, G. M.K. (2016). *Gençler için fotoğraflarla Nutuk*, (A. Berktaş, Ed), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akbaba, B., Birbudak T. S. (2009). Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemi mizah basınında Mustafa Kemal Atatürk imajı, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 1250-1274.
- Arıkan, M. (t.y.). Anadolu’da Yenigün gazetesi, <https://atatürkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/anadoluda-yenigun-gazetesi/> adresinden 15 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Aydoğan, P. (2018). Yunus Nadi ve köycülük düşüncesi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(2), 419 – 452. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002504
- Ayhan, B. (2008, 1 Şubat). Olağanüstü durumlarda toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye basının katkısı: Millî Mücadele dönemi Türk basını, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 75 – 99.
- Baykal, H. (1988). Millî Mücadele’de basın, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4(11), 471-480.
- Bolat, B. (2014, 1 Haziran). Millî Mücadele taraftarlığından Cumhuriyet karşıtlığına Velid Ebuşziya, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/28, 149-174.
- Canpolat, M. (2020). Millî Mücadele yıllarında Anadolu’da Yeni Gün Gazetesi’nde Cumhuriyet, cihan inkılabı ve millî komünizm meseleleri, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 377-409, <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.11.80>.
- Doğruer, M. (2010). *Mütareke Dönemi yayın organlarından “İfham” Gazetesi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Dumlu, M. (2019). *Millî Meşrutiyet Fırkasından Millî Türk Fırkasına İfham Gazetesi*, [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Fındık, B. (2018). Millî Mücadele’de aktif bir kişilik: Velid Ebuşziya, *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 168-188.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı. (1976). *Türk devrimi ve Kurtuluş Savaşı*, Gnkur. Basımevi.
- Güner, Z. (1998). Millî Mücadele’de Türk kamuoyunu oluşturan basın. *Erdem*, 31, 89-104.
- İnuğur, N. (2005). *Basın ve yayın tarihi*, (5. Baskı), Der Yayınları.

Kabacalı, A. (1999). *Türk basınında demokrasi*, 2. bs., T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kara, N, N. (2017). İşgal altındaki İstanbul basınında İzmir'in kurtuluşu, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVII(35), 121-136.

Karabulut, U. (2012). Ankara'nın başkent ilan edilmesine İstanbul basınının tepkileri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII (1), 131-148.

Kılıç, F. (2019). Millî Mücadele döneminde Türkoğlu Gazetesi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 36, 49-64, <https://doi.org/10.26650/YTA2019-628333>

Özkaya, Y. (1985, 1 Temmuz). Millî Mücadele başlangıcında basın ve Mustafa Kemal Paşa'nın basınıla ilişkileri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(3), 871 – 91.

Öztoprak, İ. (t.y.). Millî Mücadele basını, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-basini/> adresinden 08 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Payaslı, V. (2020). Asım Us ve Vakıf: Millî Mücadele yıllarına dair genel bir değerlendirme (1919-1920), *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXXVI (102), 201-254, <https://doi.org/10.33419/aamd.815929>

Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan holdinglere Türk basın tarihi*, (2. baskı). Remzi Kitabevi.

Sakal, F. (2003). Millî Mücadele'de ve Cumhuriyet'in ilk döneminde propaganda ve tanıtım çalışmaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19 (55), 83-103.

Şallı, H. (2021). Bölgesel kurtuluştan Millî Mücadele'ye Edirne'nin Sesi: Trakya Paşaeli Gazetesi". *Karadeniz Araştırmaları*, XVIII/72: 875-904.

Ünal, Y. (2021). Türk demokrasi tarihi araştırmalarına bir katkı: Milli Türk Fırkası ve Parti programının değerlendirilmesi, *ORSAM*, 13(2), 233-254.

Ürer, L. (t.y.). İzmit basın toplantısı, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/izmit-basin-toplantisi/> adresinden Erişim Tarihi: 10 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Yetkin, B. (2010). *Millî Türk Fırkası'nın sesi İfham Gazetesi'nin Mütareke Dönemi'ne bakışı (1919-1920)*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Yücebaş, F., ve Yalçınkaya, A. (2020, 31 Aralık). Millî Mücadele dönemi işgal hareketleri ve dış politikasının Vakıf gazetesindeki yansımaları (16 Mayıs 1919-20 Kasım 1922), *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 69-86.

Yüksel, E. (t.y.). Ahmet Ferit Tek (1878-1971), <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-ferit-tek-1878-1971/?pdf>, adresinden 09 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.